

DR. ERNEST TURK

(Ljubljana 16. 12. 1895 — Ljubljana 21. 2. 1979)

Ernest Turk pripada tisti skupini generacije, rojene v zadnjem desetletju devetnajstega stoletja, ki se je v svojih srednješolskih letih popolnoma odrekla habsburške monarhije, prišla do prepričanja, da je mogoče naše narodno vprašanje rešiti samo z razbitjem Avstrije in z ustanovitvijo povsem samostojne jugoslovanske države. Bila je v vrstah prepородovcev. Svojo usmerjenost je dokazala tudi s tem, da se je v prvi svetovni vojni tudi res bojevala z orožjem v roki proti Avstro-Ogrski. Med obema vojnama je ta skupina sledila integralnemu jugoslovanstvu, gojila duha narodnega edinstva, enotne in nedeljive Jugoslavije, sprejemala diktaturo kralja Aleksandra in nastopala proti vsemu, kar je smatrala za slovenski separatizem. Med drugo svetovno vojno je ta skupina v svojem patriotizmu in odporu zoper okupatorja našla pot v Osvobodilno fronto in potem tudi v novo socialistično federativno republiko Jugoslavijo.

Ernest Turk se je rodil 16. decembra 1895 v Ljubljani v družini posestnika in prevoznika. V svojih mladih letih navdušen športnik je maturiral na poljanski gimnaziji 7. julija 1914, tik pred začetkom prve svetovne vojne. Slabo leto (1914—1915) je še mogel študirati zgodovino in geografijo na univerzi v Gradcu, marca 1915 pa je moral v vojsko. Bil je na soški, nato na ruski fronti, julija 1916 pa se je znašel v ruskem ujetništvu. Vstopil je med tako imenovane jugoslovanske dobrovoljce, ki so se zbirali v Odesi, se boril v Dobrudži, nastopil januarja 1917 pot na solunsko fronto, bil tu v bojih tega in naslednjega leta, izgubil desno roko ter tako postal osemdesetodstotni invalid. Kljub temu se je v Jezerskem odredu udeležil še bojov na Koroškem.

Jeseni 1920 je na ljubljanski univerzi, ki je takrat stopila v drugo leto svojega življenja, nadaljeval študij zgodovine in geografije. Kot absolvent je marca 1923 oddal disertacijo z naslovom *Kriza brižniškega¹ gospostva na Kranjskem v 13. stoletju*. Ljudmil Hauptman je v svoji oceni zapisal, da je kandidat »pravilno odkril problem (boj za deželno gospostvo), dobro orisal njegovo geografsko ozadje (položaj brižniške posesti), točno spoznal razloge ministerialskega gibanja in srečno opozoril na pomen habsburško-koroškega dualizma za kranjske razmere«. Maja je Turk po tedanjih določitih opravil rigorozne iz srednjeveške zgodovine kot glavnega predmeta pri Ljudmilu Hauptmanu, iz jugoslovanske zgodovine kot stranskega predmeta pri Nikoli Radojčiću in tako imenovani philosophicum pri Francetu Vebru, 27. junija 1923 pa je s promocijo dobil naslov doktorja filozofije. Bila je to prva disertacija iz zgodovinske stroke na novi univerzi, pa tudi edina, ki je bil njen mentor od začetka do konca profesor Ljudmil Hauptmann. Isto leto je postal Turk tudi asistent v historičnem seminarju filozofske fakultete — prvi asistent na mladem zgodovinskem oddelku. Njegovo delo na tem mestu pa je trajalo samo štiri leta. Ob dokaj mačehovski politiki tedanjih jugoslovanskih vlad do ljubljanske univerze in ob finančnih težavah je morala univerza leta 1927 odsloviti devet asistentov s tehniške in filozofske fakultete — med njimi je bil tudi dr. Ernest Turk. Odšel je v službo srednješolskega profesorja za zgodovino in zemljepis: dvajset let (1927—1947) je učil na klasični gimnaziji v Ljubljani, nato pa še sedem let, vse do upokojitve (1947—1954), na II. gimnaziji. Vsem študentom je ostal v spominu zaradi svojega svojskega načina izražanja in še posebej zaradi svojega naravnost fantastičnega spomina.

Ob napadu na Jugoslavijo je bil Turk izvoljen za komandanta Soške legije, ki so jo v nedeljo 6. aprila 1941 ustanovili prostovoljci. Legija se je, kakor sam popisuje, morala ponoči med 10. in 11. aprilom neoborožena ustaviti blizu Gradca v Beli krajini. »Na travniku ob železniški progi je skupaj z oficirji sklical zbor vseh prostovoljcev in jim pojasnil vojni položaj, v katerem se je znašla Soška legija ne po svoji, pač pa po krivdi tistih, ki so zagrešili narodno izdajstvo in odprli vrata okupatorjem«. Legija se je razšla.² Za skupino dobrovoljcev, ki se je vključila v Osvobodilno fronto, je Turk poleti 1943 sestavil osnutek spomenice izvršnemu odboru OF, »ki so jo po razpravljanju na dveh sestankih sprejeli v nekoličkanj spremenjeni obliki«. Po odhodu Josipa Jerasa v partizane »so dobrovoljci aktivisti na posebnem sestanku 9. septembra 1943 sklenili, da prevzame vodstvo skupine vojnih dobrovoljcev v Ljubljani dr. Ernest Turk«.³

¹ Obliko »brižniške« za »freisinske« je tedaj uporabljal profesor Hauptmann; tako piše Turk v disertaciji in Hauptmann v oceni disertacije.

² Preporodovci proti Avstriji, Ljubljana 1970, str. 89.

³ Prav tam, str. 90, 93.

Kot znanstvenik se je Turk razen v disertaciji in nekaterih poljudnih člankih ukvarjal z obdobji in gibanji, ki jim je sam pripadal: s preporodovci pred prvo svetovno vojno, z jugoslovanskimi dobrovoljci med prvo svetovno vojno in z delom skupine vojnih dobrovoljcev iz let 1912—1918 med drugo svetovno vojno. Večji in tehtnejši del svojih razprav je napisal v času po upokojitvi.

Preporodovcem je predvsem namenjena razprava Značilnosti preporodovskega gibanja na Slovenskem v zadnjih dveh letih pred prvo svetovno vojno, ki je izšla v zborniku, posvečenem Ljudmilu Hauptmannu ob njegovi osemdesetletnici. V zborniku Preporodovci proti Avstriji (1970) je zajel celotno obdobje v članku Kratka oznaka gospodarskih, družbenih, političnih in kulturnih razmer pri Slovencih od začetka našega stoletja do prve svetovne vojne.

Leta 1936 je izšel v Ljubljani obsežen zbornik (830 strani) z naslovom Dobrovoljci kladivarji Jugoslavije 1912—1918. Uredili so ga Ernest Turk, Josip Jeras in Rajko Pavlin. V njem so bili prispevki in spomini dobrovoljcev, Turk pa je napisal najboljše članek: Zgodovinski oris pokreta jugoslovanskih vojnih dobrovoljcev v svetovni vojni. O tej problematiki je napisal Turk še marsikaj, najpomembnejša pa je prav gotovo knjiga Dobrovoljci proti Avstro-Ogrski med prvo svetovno vojno 1914—1918, ki je izšla leto dni pred njegovo smrtjo (1978). V njej je odgovarjal Turk tudi na različne kritične ocene in očitke, ki so se pojavljali v zgodovinopisju in publicistiki o dobrovoljcih v Rusiji nasploh in o posameznih problemih z njimi v zvezi. Že ime samo je tak problem. Odločno se je boril Turk za izraz »dobrovoljci«. Zanj in za njegove vrstnike je bil izraz »prostovoljci« odbijajoč in nesprejemljiv, saj jih je spominjal na staro avstrijsko vojsko in njeno institucijo enoletnih prostovoljcev (einjährig Freiwillige), ki s prosto in svobodno izbiro seveda ni imela nobenega pravega opravka. Zato so bili mnjenja, da je »dobrovoljce« pojem, »ki se je izoblikoval v določenem osvobodilnem gibanju naših narodov in ga zato ni mogoče predrugačiti.«⁴ V takem smislu so prišli dobrovoljci tudi v našo zakonodajo in v ustavo SRS iz leta 1974.

Več člankov je napisal Turk tudi o skupini dobrovoljcev iz prve svetovne vojne v času narodnoosvobodilnega boja med drugo svetovno vojno; naj omenimo le že navedeno knjigo in zbornik o preporodovcih.

Ne glede na določeno enostranost je gotovo, da so dela, ki jih je napisal dr. Ernest Turk o preporodovcih in dobrovoljcih, tako tehtna in pomembna, da jih bo moral upoštevati vsakdo, ki se bo ukvarjal s to problematiko.

Vasilij Melik

IZBRANA BIBLIOGRAFIJA DR. ERNESTA TURKA

Kriza brižniškega gospostva na Kranjskem v 13. stoletju. — Ljubljana 1923, str. 55, Doktorska disertacija.

Jože Kokole v bibliografiji doktorskih disertacij univerze in drugih visokošolskih in znanstvenih ustanov v Ljubljani 1920—1968 (Ljubljana 1969) piše, da je original izgubljen (str. 155, št. 684). Dr. Ernest Turk pa je našel svojo kopijo, jo dal pretipkati in po en izvod podaril dekanatu filozofske fakultete ter knjižnici PZE za zgodovino.

Preporodovci in pokret jugoslovanskih dobrovoljcev. — 20 let »Preporoda« 1912—1932. Ljubljana 1932, str. 40—46.

Jugoslovanski prostovoljci v svetovni vojni. — Življenje in svet 1934, str. 496—497, 520—523, 544—547, 568—571.

Jugoslovanska misel in nacionalno gibanje med slovensko mladino do zedinjenja. — Misel in delo I, 1935, str. 158—165.

Ocena: Maister R., Vojaški transporti in naše Podravje ob prevratu 1918, Stavke (štrajki) železničarjev ob

prevratu v območju Maribora, Marburger Schutzwehr — Mari-borska varnostna straža. Koledar Nabavljalne zadruga državnih uslužbencev v Mariboru, 1931, 1932, 1933. — Jugoslovanski istorijski časopis 1935, str. 626—632.

Ob dvajsetletnici I. dobrovoljske divizije v Dobrudži. — Misel in delo II, 1936, str. 285—293.

Zgodovinski oris pokreta jugoslovanskih vojnih dobrovoljcev v svetovni vojni. — Dobrovoljci kladivarji Jugoslavije 1912—1918. Ljubljana 1936, str. 15—109.

Uredil zbornik skupaj z Josipom Jerasom in Rajkom Pavlinom.

Ob jubileju našega narodnega osvobajanja in zedinjenja. — Vodnikova pratika 1939, str. 36—46.

Vojni dobrovoljci in narodnoosvobodilna borba. — Slovenski poročevalec 27. 9. 1953.

⁴ Dobrovoljci proti Avstro-Ogrski, Ljubljana 1978, str. 5.